

# Obsah

## Úvod: Komenský jako místo paměti. Společenství - instituce - média

/ LENKA ŘEZNÍKOVÁ /	9
Komenský, jak ho (ne)známe	9
Místa paměti	13
Společenství - instituce - média	15

## ČÁST I. PAMĚŤ A IDENTITA 17

### Úvod: Paměť a identita. Společenství paměti / JAN HORSKÝ - LENKA ŘEZNÍKOVÁ / 19

Paměť mezi jedincem a skupinou	19
Skupina, její zkušenost a paměť	20
Polyvalence Komenského jako místa paměti	22

### I. Od praxe k příběhu. Nacionální narativizace Komenského na přelomu 18. a 19. století / LUCIE STORCHOVÁ / 25

Polyvalence v poosvícenském zvyznamňování Komenského	25
Rituál a interpretace jako dva typy komemorace	26
Vzpomínání orientované na náboženské a učenecké praxe	27
Regionální významové valence. Alternativy vzpomínání na Komenského kolem roku 1800	35
Komenský jako autorita národního jazyka	38
Etablování nacionálních narativů po roce 1790. Příběh českých dějin a Komenského biografie	46
Před nástupem kolektivních komemorací	53

### II. Paměť v národní a transnacionální perspektivě / JAROSLAV IRA / 55

Komenský jako <i>cross-cultural issue</i>	55
Geneze Komenského jako místa paměti v českém a německém prostředí	57
Zaostávání české recepce Komenského za německou	63
Spor o Komenského	65
Němec Komenský	69
Komenský a Lešno: německá tradice a polské ambivalence	71
Všelidský Komenský: kosmopolitismus a vlastenectví	77
Česko-moravské variace	82
Státní národ Komenského a německá menšina	84
Transnacionální přesahy a/nebo národní vymezování?	87

**III. Komenský a konfesijní diskursy / JAN HORSKÝ – LENKA  
ŘEZNIKOVÁ / 89**

Komenský mezi sekularizací a konfesionalizací	89
Společenství paměti a konfesijní diskursy	91
Mezi cenzurou a participací. Kanonizace českého bratra v majoritně katolické české společnosti 19. století	94
Komenský jako místo paměti v českém evangelickém prostředí. Od tolerančního patentu po dvacátá léta 20. století	99
Komenský jako milník na cestě k přítomnosti	111
<i>Komenský v náboženském vývoji</i>	114
<i>Komenský v dějinách vědy a vzdělanosti</i>	115
<i>Komenský v rámci českých dějin</i>	117
Polyvalence konfesijních reprezentací	120

**IV. „Ku potřebě kandidátů a kandidátek“. Obraz Jana Amose Komenského v českých učebnicích dějin pedagogiky / MICHAEL VOŘÍŠEK / 123**

Paměť s (r)učením omezeným. Od Amerlinga ke Student Festu	123
Učebnice 19. a počátku 20. století	125
První historický kánon české pedagogiky	135
Přichází komunistický Komenský	139
Posun k badatelskému pohledu na Komenského	145
Zpět k učebním příručkám	152
Trojí souřadnice: politika, komeniologie, pedagogika	157

**V. „Předchůdce rozumné emancipace pohlaví ženského a dělnictva“? K absenci ambivalentních a polyvalentních forem vzpomínání na Komenského v textech českých emancipačních hnutí druhé poloviny 19. století / LUCIE STORCHOVÁ / 161**

Paměť a diferenční diskursy	161
Bojovník za všeobecné vzdělání	163
Vzdělání a sociální spravedlnost	170
Emancipace jako stvrzování paměti, nebo produkce protipaměti?	173

**ČÁST II. PAMĚŤ A VĚDA 177**

**Úvod: Historická věda a paměť. Dvojí modus vztahování se k minulosti? / VLADIMÍR URBÁNEK / 179**

**I. Komeniologie mezi pamětí a historií / VLADIMÍR URBÁNEK / 183**

Vědecké komemorace a proměny kultur vzpomínání	183
<i>Obnovit, zachovat a zasvětit</i>	185
<i>Komenský vítězný aneb Prorok československé svobody</i>	189

<i>Paměť mezi protektorátem a exilem</i>	193
<i>Pod ochranou strany a vlády</i>	195
<i>Komenský v čase pomoderním</i>	201
Muzea a jubilejní výstavy jako místa paměti	203
<i>Komenský v národním panteonu</i>	204
„Obraz nehynoucích zásluh“	205
<i>Kde leží popel Komenského?</i>	214
<i>Komenský jako pokroková tradice</i>	218
<i>Muzeum hrou</i>	222
Vytváření oborových kánonů	224
<i>Kanonizace Komenského v literární vědě</i>	230
<i>(Ne)kanonizace Komenského v dějinách filozofie</i>	240

### ČÁST III. PAMĚŤ A MÉDIA 247

#### Úvod: Médium je paměť. Mediální a transmediální aspekty kulturního vzpomínání / LENKA ŘEZNÍKOVÁ / 249

Dějiny paměti jako dějiny médií	249
Médium – společenství – paměť	251

#### I. Paměť a text. Literární reprezentace Komenského a jejich mnemonické aspekty / LENKA ŘEZNÍKOVÁ / 253

Textualita a paměť	253
Limity literární paměti	256
Paměť společenství. Literatura jako nástroj sociální komunikace	260
Paměť literatury. Intertextualita jako mnemonický princip	263
Literatura jako symbolický systém	264
Kognitivní organizace reprezentací. Metafora a žánr jako nástroje paměti	269
<i>Metafora jako nástroj paměti</i>	275
<i>Žánr jako nástroj paměti</i>	276
Opakování a změna	284
<i>Mémoire, nebo contre-mémoire? Iluze konsenzu</i>	286

#### II. Paměť a obraz. Portrét jako nástroj vizuální kanonizace / KATEŘINA HORNÍČKOVÁ / 289

Číst a vidět	289
Zrození velikána	299
Komodifikace paměti	307
Portrét mezi autenticitou, politikou a metaforou	310
Obraz mezi opakováním a transformací	318

### **III. Inscenace paměti. Divadelní a filmové vzpomínání na Komenského** / KAMIL ČINÁTL / 321

Divadelní a filmové inscenace v proměnách mediality	321
Komenský: tragický, ne však dramatický	324
Putování Jana Amose filmem	338
Komenský à la Cimrman	340
Od afektivní monumentalizace k afektivní hře s kánonem	345

### **IV. Topografie paměti. Reálná a imaginární místa kulturního vzpomínání** / JAROSLAV IRA / 347

Paměť a prostor	347
Cesty Komenského	348
Rodiště a hrob	354
Místa a kánon	363
Města a kraje Komenského	371
Komenacionalizace prostoru	379
Paměť v prostoru, prostor v paměti	382

### **V. Slavnost jako kulturně mnemonická praxe** / KAREL ŠÍMA / 385

Moderní slavnosti mezi kontinuitou a diskontinuitou	385
Moderní oslavy Komenského jako médium kolektivního vzpomínání	387
Zrod moderních oslav	389
Boj o festivitní prostor	396
Návrat vlády lidu ve jménu demokracie, humanity a mravnosti	399
Ve jménu vědy a pokroku pro mírový internacionalismus a socialistický humanismus	409
K „nápravě věcí lidských“ prostřednictvím harmonie rozumu a ducha	417
Kontinuita pamětihodné události a proměny festivitní kultury	422

### **Závěr: K významu paměti a povaze komeniánských komemorací. Závěrečné poznámky bez motta** / LENKA ŘEZNÍKOVÁ / 425

Summary / LUCIE STORCHOVÁ /	431
Bibliografie	447
Seznam vyobrazení	483
Rejstřík osobních jmen	487
Rejstřík místopisný	495
Rejstřík věcný	498